

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Peter Borovský

Čítanie s porozumením sluchovo postihnutých žiakov

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2013

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Peter Borovský

Kontakt na autora: Základná škola Pavla Sabadoša internátna, Duklianska 2, Prešov
zsisp@zsdukpo.edu.sk

Názov OPS/OSO: Čítanie s porozumením sluchovo postihnutých žiakov

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2013

Odborné stanovisko vypracoval: PaedDr. Ladislav Gaľa

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

čítanie s porozumením, žiak so sluchovým postihnutím, verbálna komunikácia, posunková reč, tlmočník, interaktívna tabuľa, interaktívne dotykové pero, Hot Potatoes

Anotácia

OPS v krátkosti predstavuje sluchovo postihnutých, ich vzájomnú komunikáciu, posunkový jazyk, možnosť využitia tlmočníka na hodinách čítania sprostredkované pomocou interaktívnej tabule, konkrétne cvičenia na rozvoj čítania s porozumením na I. stupni s použitím textov čítaniek pre ZŠ sluchovo postihnutých.

OBSAH

ÚVOD	5
1 SLUCHOVÉ POSTIHNUTIE	6
1.1 Typy porúch sluchu v závislosti na spôsobe postihnutia	6
1.2 Stupne sluchového postihnutia	6
2 KOMUNIKÁCIA SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH	7
2.1 Verbálna komunikácia	7
2.2 Znaková /posunková/ komunikácia	9
2.3 Najdôležitejšie rozdiely a obmedzenia v komunikácii	9
3 SLUCHOVO POSTIHNUTÝ ŽIAK VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE	10
3.1 Osobnosť žiaka so sluchovým postihnutím	10
3.2 Rozvoj reči žiaka so sluchovým postihnutím ako predpoklad zvládnutia čítania s porozumením	10
3.3 Čítanie s porozumením žiaka so sluchovým postihnutím	11
3.4 Metodika čítania používaná na ZŠ pre sluchovo postihnutých	11
3.5 Čítanie s porozumením - najväčší problém sluchovo postihnutých žiakov	11
4 POSUNKOVÁ KOMUNIKÁCIA UČITEĽA SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH	12
5 OBSAHOVÝ A VZDELÁVACÍ ŠTANDARD PRE 1. STUPEŇ ZÁKLADNEJ ŠKOLY PRE ŽIAKOV SO SLUCHOVÝM POSTIHNUTÝM	14
5.1 Charakteristika predmetu	14
5.2 Ciele predmetu	14
6 REALIZÁCIA VYUČOVACÍCH HODÍN	18
6.1 Úlohy	18
ZÁVER	35
Zoznam bibliografických zdrojov	36

ÚVOD

Čítanie je jedným zo základných systémov ľudskej komunikácie, informačný systém s možnosťou medzikultúrnej komunikácie. Výcvik čítania sleduje osvojovanie si techniky a čitateľských kvalít v rovine zručností.

Prostredníctvom čítania sa u žiaka formuje poznatková, zážitková, výchovná, komunikatívna a estetická rovina.

Ponúka čitateľovi nielen intelektuálne a emotívne poznanie, ale aj prosociálne modely správania sa. Prostredníctvom čítania sa žiak učí chápať svet, v ktorom žije, a jeho časové podoby. Nedá sa predpokladať, že žiaci sa naučia chápať čítané automaticky s osvojením si techniky čítania. Technická stránka je prostriedkom a obsahová stránka cieľom vyučovania čítania, pričom obe existujú vo vzájomnej súvislosti a podmienenosti.

Technicky správne čítanie si vyžaduje ovládať analýzu a syntézu slova, presnú výslovnosť, správne čítanie bez opakovania, vynechávania hlások a slabík, čítanie bez prerušenia a správne dodržiavanie normy spisovnej výslovnosti so správnou artikuláciou hlások.

Výsledkom čítania je schopnosť porozumieť, pochopiť myšlienky obsahu daného textu. Cieľom čítania je predsa čítanie pre radosť. Čítanie s porozumením je základom pre ďalšie vzdelávanie žiakov, ale aj pre jeho ďalší – mimoškolský život.

Veľmi dobre vieme, že žiaci neradi čítajú, čo spôsobuje nízku čitateľskú gramotnosť. V súčasnej informačnej spoločnosti je však z pohľadu celoživotného vzdelávania čitateľská gramotnosť mimoriadne dôležitá kompetencia. V predloženej práci predkladám ďalšiu možnosť, ako zvýšiť úroveň čítania s porozumením na školách pre sluchovo postihnutých žiakov s využitím IKT.

1. SLUCHOVÉ POSTIHNUTIE

Pod týmto pojmom rozumieme obmedzenú alebo úplnú stratu sluchu – zvukových podnetov.

1.1. Typy porúch sluchu v závislosti na spôsobe postihnutia sluchového aparátu:

- prechodová vada: postihnutie vnútorného a stredného ucha, porucha v mechanickej časti sluchového aparátu. Dochádza tu len k zoslabeniu sluchového vnemu.
- Precepčná vada: postihnutie citlivých buniek Cortiho orgánu vnútorného ucha. Podstatné skreslenie sluchového vnemu.
- Kortikálne postihnutie sluchových funkcií: porušenie časti CNS, ktorá sa zaoberá spracovaním zvukových podnetov.

1.2. Stupne sluchového postihnutia

1. Hluchota – strata sluchu väčšia ako 110 dB. Vôbec nepočujú hovorenú reč.
2. Zbytky sluchu- strata sluchu väčšia ako 91 dB. Hovorenú reč počujú pomocou slúchadlá.
3. Ťažká nedoslýchavosť – strata sluchu je v rozmedzí 71-90 dB.

Používajú slúchadlo.

2. KOMUNIKÁCIA SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH

Ľudia s vážnym sluchovým postihnutím používajú iný komunikačný systém ako väčšina, preto je ich dorozumievanie s ostatnými ľuďmi ťažké. Sluchovo postihnutí ľudia používajú dvojaký jazykový systém

2.1. Verbálna komunikácia

Artikulovaná, orálna reč využíva zvyšky sluchu a odpozeranie. Jej zvládnutie je veľmi ťažké, pre nepočujúcich je nevyhovujúcim komunikačným prostriedkom, ale má výhodu v tom, že jej rozumejú ostatní ľudia. Osvojenie či uchovanie schopnosti komunikovať orálnym spôsobom je pre človeka s ťažkým sluchovým postihnutím veľmi obtiažne, pretože chýba najdôležitejší predpoklad - ľahkosť vnímania verbálneho vyjadrenie, resp. kontroly vlastného prejavu. Pre nepočujúcich /eventuálne osoby so zvyškami sluchu/ je orálna reč v zásade nevyhovujúcim komunikačným prostriedkom, ktorý sa učí preto, aby neboli v majoritnej spoločnosti tak veľmi izolovaní. Miera motivácie k osvojovaniu môže byť rôzna, závisí na schopnostiach a skúsenostiach jedinca. Väčšiu snahu o dorozumenie a bohatšiu slovnú zásobu mali deti, ktoré mali dobrú inteligenciu, podnetné rodinné prostredie a navštevovali bežnú základnú školu. Impulzom k zlepšeniu orálnej reči môže byť prechod do prostredia počujúcich, napriek tomu, že je táto situácia prežíva ako nepríjemná a stresujúca. Problémy pri komunikácii s počujúcim.

Komunikácia s počujúcim a plynulo hovoriacim partnerom predstavuje radu problémov:

- percepcia reči a jej porozumenie. Kompenzačným zmyslom ťažko sluchovo postihnutého je zrak. Z tohto dôvodu je podmienkou prijateľného porozumenia vizuálny kontakt s komunikačným partnerom. Pokiaľ nie je nadviazaný, je potrebné ho iniciovať dotykom. Sluchovo postihnutý človek je nútený využívať náhradný spôsob, odpozorovania kiném /pohyb úst pri artikulácii/, eventuálne obmedzené a obtiažne sluchové percie. Obidve uvedené varianty sú psychicky veľmi náročné a vyčerpávajúce a ani ich efekt nie je taký, aby kompenzoval zvýšenú námahu. Táto skutočnosť ovplyvňuje postoj sluchovo postihnutého k orálnej komunikácii. Na problémy v porozumení aj na značnú náročnosť tejto činnosti reagujú podráždením. Napätie vyvolané námahou zvyšuje ako ich úzkosť, tak sklon k efektívnym výbuchom alebo k inej skratovej situácii. Pre sluchovo postihnutých je aj bežná komunikácia stresom, čo je pre počujúceho človeka ťažko predstaviteľné.
- Odpozorovanie je veľmi ťažkým spôsobom vnímania hovorenej reči. Nedá sa využívať vždy za všetkých okolností. Zrakom nie je možné určiť presne všetky hlásky, niektoré znejú odlišne /p, m, p/, aj keď ich kinéma /artikulačný pohybový vzorec/ vyzerá rovnako, iné nemajú žiadny viditeľný artikulačný pohyb /ch/, a preto ľahko dochádza k zámene. Pohyb pier sa pri bežnom rozhovore rýchlo mení a jednotlivé kinémy miznú skôr, než ich človek stačí dekódovať. Odpozorovanie je pochopiteľne možné len v komunikácii s jednotlivcom, v priamom zrakovom kontakte, rozhovor s väčšou skupinou ľudí nie je týmto spôsobom realizovateľný. Predpokladá sa že odpozorovaním môžeme zachytiť maximálne 30% informácií. Odpozerávanie bez prestávky je možné maximálne 30 minút.

- Sluchovo postihnutí majú obmedzenú možnosť porozumieť kontextu komunikácie, ktorý je pre počujúcich samozrejmosťou. Nemôžeme ho dosiahnuť ani odpozorovaním, ani limitovanou sluchovou percepciou. Odpozorovaním nie je možné získať informácie o neverbálnych charakteristikách informácií, napr. intonácia hlasu.
- Aktívny verbálny prejav je tiež obtiažny. Aby si ich jedinec s vrodeným postihnutím osvojil, musí často využívať aj zapamätanie kombinácie pohybov hovordiel a vibrácií, ktoré sú súčasťou vyslovenia určitého slova. Výuka a rozvoj hovorenej reči sú pri závažne sluchovo postihnutých veľmi náročné a málo efektívne.

Problémy, ktoré tento človek má, môžeme zhrnúť do niekoľkých bodov:

- fonologická oblasť: bez sluchovej kontroly vlastného rečového prejavu je len ťažko možné koordinovať dýchanie a fonáciu a preto nie je možné dosiahnuť presné artikulovanie. Nie je možné dobre vnímať, a preto ani napodobniť, melódiu reči. Hlasový prejav preto býva horšie zrozumiteľný, nápadná býva tiež jeho monotónnosť. V prípade neskôr ohluchnutého človeka sa kvalita reči po zvukovej stránke postupne výrazne zhoršuje. K úplnej presnosti nestačí iba pamäť. Možnosť sluchovej kontroly vlastného verbálneho prejavu je dôležitá aj pre primeranú hlasitosť reči. Ďalším problémom je rôznosť znenia niektorých hlások v rámci určitého zoskupenia. Ľudia s prelingválnou ťažkou sluchovou vadou často riadia svoju výslovnosť podľa písanej podoby slova, pretože inú nepoznajú.
- Sémantická oblasť. Sluchovo postihnutí často presne nechápu význam jednotlivých slov, a preto si ich zamieňajú či ich nesprávne používajú, majú menšiu slovnú zásobu. Obmedzený býva hlavne aktívny slovník, t. j. množstvo slov, ktoré človek sám používa vo svojom zdieľaní. Značným problémom je pochopenie významu slov vo vzťahu k určitému kontextu.
- syntaktická oblasť: sluchovo postihnutí nemôžu mať zafixovanú znalosť gramatických pravidiel ani citlivosť k ich používaniu, nedodržiavajú správnu vetnú stavbu a preto nepoužívajú správne rôzne gramatické tvary a nezachovávajú slovosled. Ich verbálny, ale aj písaný prejav často krát býva veľmi zjednodušený. Príčinou je obmedzené množstvo dôkladného osvojenia jazyka. Nejde však o prejav nedostatku inteligencie! Niekedy ovplyvňuje syntax gramatická odlišnosť znakovej reči, ktorá je sluchovo postihnutému bližšia.
- pragmatická zložka je sociálne- rečovou kompetenciou, ide o komunikačné využitie jazykových kompetencií, ich adekvátnosť a efektívnosť. Vzhľadom ku značným problémom v osvojovaní hovorenej reči je zákonite narušená aj táto zložka.

Všetky tieto obmedzenia majú nakoniec často za následok, že si sluchovo postihnutí neosvoja tento jazykový systém natoľko dobre, aby mohli plne využívať jeho písanú a tlačenú podobu ako prostriedok prijateľne účinnej komunikácie, resp. zdroje informácií. Problémy v porozumení obsahu sa prejavujú i pri práci s vizuálne prezentovaným textom, ktorý je síce možné vnímať bez problémov, ale pochopiť jeho obsah je obtiažne.

2.2. Znaková /posunková/ komunikácia

Znakovú reč /posunková reč/ založenú na vizuálno-pohybovom kóde s kodifikovanou sústavou znakov daných základnými polohami, pohybmi rúk so sprievodom tvárovej mimiky, okrem polôh a pohybov celej ruky, sa uplatňujú hlavne rôzne zmeny polôh prstov. Osvojovanie znakovej reči je veľmi náročné, nemožno sa ju naučiť doma.

Znakový systém má určité obmedzenia- jednotlivé znaky sú často mnohoznačné a znakový jazyk má odlišnú gramatiku. Pre ťažko sluchovo postihnutých je znaková reč výhodným komunikačným prostriedkom, pretože ju možno využívať bez väčšej námahy – samozrejme iba vtedy, ak na svojho partnera vidia. Nevýhodou je obmedzený počet ľudí, ktorí tento spôsob komunikácie nepoznajú. Človek, ktorý by sa nedokázal dorozumieť inak, by bol so značnej miery komunikačne a informačne izolovaný. Posunky na dorozumievanie začínajú spontánne používať už veľmi malé sluchovo postihnuté deti. Už vo veku kojencov sa tieto deti snažia upútať pozornosť opakovaním určitých gest, ktoré môžu mať význam informácie. Znakovú reč sa obvykle učia neskôr, hlavne ak nemajú rovnako postihnutých rodičov, ktorí by s nimi od začiatku ich života týmto spôsobom komunikovali. Počujúci rodičia si musia znakovú reč najprv sami osvojiť, preto nemôžu dieťa stimulovať tak, ako by bolo treba. Ďalším dôvodom je aj obvykle neskoršia doba diagnostikovania poruchy /najčastejšie vo veku batoláťa/. Znaková reč je, v porovnaní s hovorenou rečou, zjednodušeným a úspornejším systémom komunikácie.

2.3. Najdôležitejšie rozdiely a obmedzenia v komunikácii

Posunky nie sú tak výrazovo presné ako slovné označenia, sú mnohoznačnejšie a menej diferencované,

- posunková reč podáva menej informácií,- posunková reč minimálne diferencuje úroveň abstrakcie, nerozlišuje podstatne konkrétne a všeobecné pojmy,
- posunková reč má chudobnú a nepresnú skladbu,
- posunková reč je agramatická,
- posunková reč je vlastne izolujúcim faktorom, pretože jej väčšina bežnej populácie nerozumie.

Ďalšou formou komunikácie je znaková reč, ktorá je doslovným prekladom orálneho informovania. Vyjadruje pomocou znakov aj jednotlivé gramatické kategórie príslušného jazykového systému. Pre nepočujúceho, ktorý dobre nepozná daný jazyk, nemusí byť dostatočne zrozumiteľná, napriek tomu, že ju môže bez problémov vnímať.

Prstová abeceda je založená na podobnom princípe. Jeden znak predstavuje jedno písmeno, z písmen je potrebné zložiť slová. Ide o pomerne zdĺhavý spôsob vyjadrovania. Za najvhodnejšiu je možné považovať variantu totálnej komunikácie, ktorá využíva všetky uvedené varianty, pri rešpektovaní možnosti a predpokladov každého sluchovo postihnutého jedinca.

3. SLUCHOVO POSTIHNUTÝ ŽIAK VO VÝCHOVNO-VZDELÁVACOM PROCESE

Skôr, ako začneme hovoriť o čítaní s porozumením žiaka so sluchovým postihnutím, je potrebné si uvedomiť, aká osobnosť je žiak s týmto druhom postihnutia, čo ho odlišuje od intaktných vrstovníkov, v čom je práca s ním iná, aké sú jej špecifiká a ako možno zlepšiť úroveň jeho čitateľskej gramotnosti.

„Je veľmi ťažké nepočuť a pritom žiť s ľuďmi, ktorí sa navzájom dorozumievajú zvukovým jazykom. Človek má pocit, ako by žil za sklom: môže sledovať, čo ostatní robia, ale nevie, prečo to robia a o čom spolu hovoria“.

3.1. Osobnosť žiaka so sluchovým postihnutím

Žiak so sluchovým postihnutím (bez pridruženého postihnutia) je v podstate rovnocenný s počujúcim žiakom toho istého veku. Psychicky je normálny a má rovnaké dispozície na intelektový a osobnostný vývin ako dieťa zdravé. V jeho prípade sa však predpoklady na úspešný vývin realizujú oveľa ťažšie, a to pre komunikačnú bariéru. Ak na jednej strane hovoríme, že žiak so sluchovým postihom je rovnaký ako žiak bez sluchového postihu, na druhej strane musíme pripustiť, že je INÝ.

3.2. Rozvoj reči žiaka so sluchovým postihnutím ako predpoklad zvládnutia čítania s porozumením

Človek môže používať tak verbálny, ako aj neverbálny spôsob komunikácie. V súvislosti s čítaním s porozumením nás v prvom rade zaujíma verbálna komunikácia. Pojmový proces je proces kategorizácie zážitkov podľa určitých princípov alebo spoločných prvkov. Skúmanie sluchového postihu neukazuje, že by sensorická deprivácia menila hierarchiu skúseností dieťaťa so sluchovým postihnutím. Takéto dieťa vníma zrakom a hmatom a rozvíja sa pomocou predstavivosti, symbolizácie a pojmotvornej činnosti. Ak však chýbajú sluchové pocity a vnemy, potom sa mení aj charakter jeho percepcie, predstavivosti a symbolizácie. Zabrzdený je aj rozvoj abstraktného myslenia, dieťa so sluchovým postihnutím sa opiera hlavne o vizuálnu predstavivosť. Počujúce dieťa sa najprv snaží porozumieť vokálnemu prejavu druhého, potom samo hovorí, a až neskôr hovorené slovo zapisuje a číta. Najprv teda získava významovú skúsenosť – pochopenie významu, až potom skúsenosť symbolizuje do slova.

Pri sluchovom postihnutí je jednou z príčin veľkých problémov pri čítaní s porozumením práve to, že spomínaný model ontogenézy reči neplatí. Dieťa so sluchovým postihnutím ťažšie získava ten význam, ktorý si má spojiť so slovom. Je zrejmé, že dieťa, ktoré hovorené slovo nepočuje, si osvojuje reč – písanú alebo čítanú - výrazne ťažšie.

3.3. Čítanie s porozumením žiaka so sluchovým postihnutím

Vo všeobecnosti prevláda názor, že žiaci so sluchovým postihnutím buď čítajú málo, alebo čítajú neradi, prípadne nečítajú vôbec. Nemyslíme si, že by práve sluchovo postihnutí žiaci boli programovo proti čítaniu, sme toho názoru, že nečítajú preto, lebo čítanie je pre nich veľmi ťažké a myslia si, že im neprináša taký osôh, aby mu venovali potrebné zvýšené úsilie.

Snaha naučiť žiaka so sluchovým postihnutím čítať s porozumením sa prelína celým edukačným procesom. Žiaci so sluchovým postihnutím majú nižšiu slovnú zásobu a ťažkosti aj pri osvojovaní gramatických foriem reči. Pretože majú výpadky z počutia, môžu štruktúru hovorenej reči vnímať iba útržkovite. Sú neistí v ohýbaní slov, skloňovaní podstatných mien a časovaní sloviess. Ak sa chceme zamerať na úlohu textu ako nositeľa informácií, dieťa nutne musí vedieť slovo prečítať a musí poznať aj jeho význam.

3.4. Metodika čítania používaná na ZŠ pre sluchovo postihnutých

Metodika výučby čítania s porozumením je špecifická. Pred samotným čítaním treba žiaka „predpripraviť“, vytvoriť mu nejaký „rámeč“, vysvetliť mu, o čom sa bude čítať, aby získalo určitú predstavu o texte a o súvislostiach „metatextových“ a dokázalo si text následne domýšľať a uvažovať o ňom. Uskutočnenie naznačených krokov sa zabezpečuje prostredníctvom rôznych foriem: učiť sa počúvať; skúmať slová a ich významy, konfrontovať ich so skutočnosťou; analyzovať a kriticky hodnotiť rôzne texty; analyzovať vlastné tvrdenia i tvrdenia druhých; používať rozličné formy čítania (rýchlo a správne, informatívne čítanie, zážitkové čítanie); učiť sa klásť otázky, vysvetľovať, argumentovať vlastný názor; rozvíjať výslovnosť; využívať dramatizáciu literárnych diel; prednes a pod...

3.5. Čítanie s porozumením - najväčší problém sluchovo postihnutých žiakov

Pre rozvoj čítania s porozumením je dôležité, aby učiteľ:

- pracoval s námetom a textom, ktorý je primeraný veku a myslieniu žiaka,
- používal názorný materiál (obrazy, predmety),
- žiakovi prijateľnou komunikačnou cestou vysvetľoval neznáme nové slová v texte,
- pri vyučovaní využíval skúsenosti žiaka, aktivoval a motivoval žiaka pomocou individuálne náročných úloh.

Pri čítaní s porozumením nám ide o rozvíjanie čítania, zdokonaľovanie techniky a kvalít čítania, no nezabúdame ani na rozširovanie slovnjej zásoby, precvičovanie pamäti.

4. POSUNKOVÁ KOMUNIKÁCIA UČITEĽA SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH

Významom posunkovej reči v pedagogickom procese sa u nás zaoberali viacerí. Ich názory sa líšia v tom, či možno posunkový jazyk využiť vo vyučovacom procese na rozvíjanie hlasitej /orálnej/ reči. L. Štejerle /1989/ napríklad tvrdí, že posunková reč akokoľvek vylepšená alebo unifikovaná a nie je schopná pomáhať budovať a rozvíjať orálnu reč. Podobne M. Gaži /1989/ uvádza, že posunková reč a orálna reč disponujú úplne inými štruktúrami s tým, že posunková reč prekrýva reč orálnu a snaží sa jej vtlačať svoju štruktúru.

Naopak, Š. Csonka a F. Dancák /1989/ odporúčajú hlbšie porovnať posunkový jazyk so slovenčinou a využiť ho na rozvíjanie a osvojovanie si jazyka. Diskusie vedené na úrovni teoretických argumentov naďalej pokračujú. Domnievame sa, že do nich treba vnieť aj empirický pohľad. Najprv je potrebné vedieť, v akých súvislostiach a formách sa komunikačné prostriedky /vrátane posunkového jazyka/ pri vzdelávaní nepočujúcich skutočne používajú. Až po dôkladnom poznaní všetkých zložiek komunikácie pedagógov so sluchovo postihnutými deťmi sa môžu vyvodit' ďalšie závery pre pedagogickú prax.

Používanie posunkovania, posunkovej komunikácie sa zisťovalo aj na našich školách. Zisťovalo sa nie len to, či učiteľ používa posunky, ale aj s akými žiakmi komunikuje častejšie posunkami. Zistilo sa častejšie používanie posunkovej komunikácie so žiakmi, ktorí majú väčšie komunikačné problémy a nižší intelektový a školský výkon. Učiteľia zdôrazňovali používanie posunkovej komunikácie na lepšie nadviazanie kontaktu so žiakmi, dokonalejšie preberanie vyučovacej látky, vysvetľovanie niektorých pojmov, možnosť preberať učivo vo väčšom rozsahu, akceptovanie prirodzenosti používania posunkovej reči v komunikácii so sluchovo postihnutými deťmi.

M. Groma a D. Tarcsiová /1993/ vo svojom prieskume pod posunkovaním /posunkovou komunikáciou/ rozumejú používanie celého spektra výrazových prostriedkov od ojedinelého izolovaného posunku, až po komunikáciu založenú na posunkovom jazyku. Do posunkovej komunikácie nezaraďujú používanie niektorých manuálnych výrazových prostriedkov /daktylu, pomocných artikulačných znakov/.

Nadradený je pojem, ktorý v sebe zahŕňa komunikáciu posunkovaním, daktylom alebo pomocnými artikulačnými znakmi, t.j. manuálna komunikácia, príp. manuálna forma komunikácie. Spôsob používania posunkov: po vyhodnotení protokolov z vyučovacích hodín dospeli k poznatku, že manuálna zložka komunikácie je obsiahnutá prakticky v komunikačnom prístupe každého učiteľa. Napriek tomu hovoria o výraznejších odlišnostiach aj medzi jednotlivými učiteľmi. Rôzni sa v tom, ako manuálne výrazové prostriedky používajú a ako ich zakomponujú do hovoreného prejavu.

Zistili, že ani dvaja pedagógovia zo vzorky nevyužívali posunky, posunkovú reč, daktyl alebo pomocné artikulačné znaky identicky. Často sa stretli s tým, že manuálna zložka výpovede učiteľa netvorila obsahovo jednotiaci celok s hovorenou výpoved'ou. Posunkami sa iba dopĺňala hovorená výpoved'.

Ďalšiu skupinu učiteľov tvorili tí, ktorí sa snažili simultánne produkovať výpovede v hovorenej aj posunkovej podobe tak, že každému slovu zodpovedal posunok.

Gramatika posunkovej reči: učiteľov, ktorí komunikovali súčasne hlasitou rečou a posunkovou rečou, interferovala do posunkovej reči slovenčina vždy.

Charakteristickým znakom toho je slovosled, ktorý sa podriaďuje slovosledu vypovedanému v hlasitej reči. Nezaznamenali prítomnosť dvoch rôznych slovosledov, iný pre hovorenú reč, iný pre posunkovanie. To znamená, že slovosled typický pre prirodzenú posunkovú reč nepoužíva ani jeden učiteľ.

Forma posunku: počas pozorovania sa nepodarilo podrobnejšie analyzovať správnosť posunkov, ktoré učitelia používali. Metóda priameho pozorovania neumožňovala analýzu až do takého detailu.

Používanie ďalších manuálnych foriem komunikácie, príp. pomocných manuálnych prostriedkov: k celému komplexu manuálnej komunikácie patrilo aj využitie daktylnej reči a pomocných artikulačných znakov. Za najzávažnejšie zistenie možno považovať to, že pomocné artikulačné znaky sa v priebehu komunikácie prekrývajú s funkciou daktylu. Zistili, že pomocné artikulačné znaky a daktyl používali učitelia na opravu chybných výslovností, na zvýraznenie niektorej hovorenej hlásky, na zdôraznenie hlásky, ktorú žiak vynechal, na zvýraznenie pádovej koncovky alebo na vyhláskovanie celého slova, prípadne vetnej časti.

I keď sa za oficiálnu metódu, ktorá sa v našich školách doteraz používala, považuje orálna metóda, vidieť, že posunková komunikácia je počas vyučovania významne zastúpená.

5. OBSAHOVÝ A VZDELÁVACÍ ŠTANDARD PRE 1. STUPEŇ ZÁKLADNEJ ŠKOLY PRE ŽIAKOV SO SLUCHOVÝM POSTIHNUTÝM

Základným pedagogickým dokumentom výchovno-vzdelávacej činnosti v školách pre žiakov so sluchovým postihnutím je Štátny vzdelávací program pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím.

Vzdelávací program je určený pre vzdelávanie žiakov nepočujúcich, nedoslýchavých a s kochleárnym implantátom v špeciálnej škole, v špeciálnej triede základnej školy a žiakov vzdelávaných v školskej integrácii (začlenených). Vzdelávací program vymedzuje špecifiká vzdelávania a požiadavky na komplexnú odbornú starostlivosť o žiakov so sluchovým postihnutím v školách, kde sú vzdelávaní.

5.1. Charakteristika predmetu

Slovenský jazyk a literatúra má komplexný charakter, spája jazykovú, literárnu, slohovú zložku a písanie. K hlavným aspektom patrí rozvoj slovnej zásoby, získavanie základov pravopisu a znalosti z oblasti pravopisu.

V gramatike sa kladie dôraz na praktické využívanie poznatkov s abecedou pri vyhľadávaní nových informácií v encyklopédiách a slovníkoch. Základom je rozširovanie aktívnej slovnej zásoby o vybrané a príbuzné slová, slová s rovnakým a opačným významom. Žiaci so sluchovým postihnutím sa oboznamujú s ohybnými slovnými druhmi.

V zložke literárna výchova sa zlepšujú čitateľské zručnosti zamerané na porozumenie textu. Rozvoj vlastnej tvorby sa opiera o prácu s detským literárnym textom, verbálnu a neverbálnu komunikáciu. Vytvára sa kladný vzťah k čítaniu a knihám.

V slohovej výchove si rozvíjajú aplikačné, analytické, tvorivé a motorické zručnosti pri vyhľadávaní inzerátov a tvorbe pozvánok.

Predmet formuje budúci vzťah k slovenskému jazyku, starostlivosť o jazykovú kultúru, vzťah k jazykovému vzdelávaniu, dôveru v seba samého, úctu k rodisku, škole a posilňuje pozitívne vzťahy. Realizáciou humanistickej koncepcie výučby predchádza preťažnosti žiakov. Vyučovací predmet má centrálnu postavenie vo vzdelávaní, pretože vytvára predpoklady na zvládnutie ostatných vyučovacích predmetov.

5.2. Ciele predmetu

Hlavným cieľom je rozvíjanie komunikačných schopností, ktoré budú východiskom ich ďalšieho vzdelávania nielen v slovenskom jazyku, ale aj v ostatných vyučovacích predmetoch. Z hlavného cieľa vyplývajú nasledujúce čiastkové ciele:

V gramatike:

- osvojiť si abecedu
- rozširovať aktívnu slovnú zásobu o vybrané a príbuzné slová
- oboznámiť sa s ohybnými slovnými druhmi
- osvojiť si výslovnosť a pravopis ä a slabikotvorných hlások l, ľ, r, ŕ
- vedieť pracovať so slovníkmi a encyklopédiami, ...
- správne aplikovať gramatické javy v písomnom prejave
- tvoriť slová s podobným a opačným významom

V literárnej výchove:

- osvojiť si zručnosť jednoduchého a súvislého vyjadrovania sa
- nadobúdať lepšie čitateľské zručnosti, vedieť vyjadriť pocity, zážitky z prečítaného textu verbálne i neverbálne
- pokúsiť sa o dramatizáciu textu alebo zahrať divadielko
- poznať pojmy: poézia, próza, verš, odsek
  - : rozprávka, povesť
  - : hlavná postava
  - : prirovnanie, pranostika, príslovie, porekadlo

V slohu:

- poznať význam korešpondencie, jej druhy
- sformulovať základnú informáciu do krátkej správy
- vyhľadať a napísať inzerát
- oboznamovať sa s pojmom reklama
- napísať pozvánku
- vedieť informácie o vizitke

Požiadavky na výstup

Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov so sluchovým postihnutím sú sformulované ako očakávané výkony žiakov so sluchovým postihnutím nielen pri rešpektovaní charakteru daného učiva- jeho obtiažnosti, náročnosti, ale aj zásady primeranosti, aby podľa nich bolo možné merať a hodnotiť zvládnutie učiva. Žiaci si učivo osvojujú špirálovite, aby získali kvalitné ortoepické a ortografické vedomosti a zručnosti s prihliadnutím na druh a stupeň sluchového postihnutia.

Jazyková zložka:

- rozdeliť slová na slabiky, zo slabík utvoriť slová
- ovláda tlačenu a písanu podobu abecedy, vie zoradiť slová v abecednom poradí
- rozoznať obojaké spoluhlásky, vie ich vymenovať
- že po obojakých spoluhláskach píšeme i, í alebo y, ý
- zdefinovať vybrané slová, vie, že po nich píšeme y, ý
- rozoznať vybrané slová a príbuzné slová
- rozoznať, kedy po obojakej spoluhláske píšeme i, í
- vybrané slová používať izolovane, aj v slovných spojeniach a v texte
- zdefinovať podstatné mená, opýtať sa na ne správnu otázkou, vie ich nájsť v cvičeniach
- rozlíšiť všeobecné a vlastné mená
- uplatniť správny pravopis vo vlastných podstatných menách osôb, zvierat, miest, obcí, vrchov, riek, potokov, štátov, ...
- zdefinovať a vyhľadať slovesá v texte, tvorí synonymá
- zdefinovať a vyhľadať prídavné mená /akostné/ v texte, vie tvoriť antonymá
- vymenovať zámená a vyhľadať v texte, cvičeniach, vie ich používať pri komunikácii s inými osobami
- povedať jednoduchú definíciu čísloviek, vie vyhľadať základné, radové číslovky a správne napísať základné číslovky do 1000 a uplatniť ich pravopis v texte.

Čítanie a literárna výchova:

- vymenovať knihy pre deti, ktoré pozná z domu alebo z knižnice
- rozoznať poéziu od prózy, v poézii vie určiť verš, v próze rozozná odseky
- pozná pojem pranostika, vie ju vyhľadať, niektoré najznámejšie vie povedať
- pozná pojem rozprávka, vie uviesť príklady
- vyhľadať a utvoriť prirovnania
- určiť hlavnú postavu
- pozná pojem príslovie a porekadlo, vie ich vyhľadať
- pozná pojem povesť

Komunikačná zložka – sloh

- porozprávať udalosť alebo zážitok, dodržať časovú postupnosť
- napísať jednoduchý oznam prostredníctvom SMS správy, e-mailom, alebo klasicky prostredníctvom korešpondenčného lístka
- vyhľadať inzerát v časopise, novinách, vie ho napísať
- pozná pojem reklama
- pripraviť pozvánku na ľubovoľné podujatie
- sám si zhotoviť vizitku podľa predlohy alebo vlastnej fantázie

Kľúčové kompetencie

Percepčno – motorické zručnosti:

- odpísať alebo podľa diktovania /s pomocou posunkov/ napísať text a arabské číslice

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti:

- zapamätať si základné informácie a vedieť ich použiť v praxi
- v písomnom prejave aplikovať pravopisnú normu určenú pre 3. ročník ZŠ

Analytické zručnosti:

- vyhľadávať jazykové javy v texte
- vyjadriť obsah prečítaného textu slovne alebo pomocou posunkov
- vyberať a hodnotiť získané informácie, spracovať ich a využiť

Tvorivé zručnosti:

Slovne alebo pomocou posunkov

- porozprávať krátky príbeh /vlastný zážitok alebo vymyslený príbeh/
- porozprávať príbeh podľa predlohy, podľa obrázkov, podľa názvu
- zdramatizovať kratší prozaický alebo básnický text
- dbať na správny prednes a artikuláciu, gestikuláciu a pohyb s prihliadnutím na druh a stupeň postihnutia

Verejná prezentácia textu, verejný prejav:

- na primeranej úrovni žiaka 3. ročníka reprodukovať text

Informačné zručnosti:

- dokázať primerane veku komunikovať pomocou elektronických médií
- dokázať primerane veku aktívne vyhľadávať informácie na internete
- vyhľadať informácie pomocou slovníkov, kníh, encyklopédií, ...
- rozvíjať schopnosť objavovať, pýtať sa a hľadať odpovede

Komunikačné zručnosti:

- vyjadrovať sa písomnou, ústnou alebo posunkovou formou
- naučiť sa verejne prezentovať a aktívne vnímať hovoriaceho

Obsah

Obsah zahŕňa rozsah učiva, ktorý sa má žiakovi so sluchovým postihnutím odovzdať, sprostredkovať ako záväzne, základné učivo z daného tematického celku, aby sa zabezpečila požadovaná úroveň vzdelávania žiaka v slovenskom jazyku. Ak sa žiaci so sluchovým postihnutím zvládnu základné učivo, učiteľ má možnosť diferencovať nároky na žiakov v súlade s ich schopnosťami a záujmami. Predmet Slovenský jazyk a literatúra v 3. a 4. ročníku spája jazykové vyučovanie /jazykovú zložku, slohovú výchovu, písanie, ktoré nie sú navzájom oddelené ale tvoria integrálnu súčasť/ a literárnu výchovu /čítanie a literárna výchova.

Žiaci so sluchovým postihnutím veku primeranou formou získavajú základné poznatky z písania, z pravopisu a morfológie. Javy v slohovej výchove sa preberajú v súlade s jazykovými javmi a s využitím textov v literatúre s dôrazom na rozvoj komunikačných zručností. Obsahom vyučovania literatúry je súbor umeleckých ukážok a diel zo slovenskej a svetovej literatúry, ktorý zodpovedá ontogenetickým možnostiam žiakov – čitateľov so sluchovým postihnutím.

Poradie tém je v kompetencii školy (podľa svojich podmienok). Škola je povinná z obsahu predmetu slovenský jazyk a literatúra prevziať do svojho školského vzdelávacieho programu minimálne 70 % z daného obsahu, podľa svojich podmienok.

Stratégie vyučovania – metódy a formy práce

Stratégie vyučovania kladú nároky na samostatnosť, tvorivosť a organizáciu práce učiteľa. Využívanie stratégií umožňuje učiteľovi úspešne vyučovať a žiakovi úspešne sa učiť. Učiteľ si formy a metódy vyberá a používa podľa svojho výberu tak, aby boli variabilné, aktivizujúce, tvorivé a humanizujúce. Správne zvolenými metódami a formami práce vytvára

atmosféru, v ktorej sa žiak môže učiť bez strachu a stresu, podnecuje prirodzenú zvedavosť, motivuje k aktívnemu učeniu, podporuje sebahodnotenie, aby žiak poznal svoje prednosti i chyby, vytvára podmienky pre úspešnosť každého žiaka ako i pozitívnu pracovnú atmosféru.

Pri voľbe vyučovacích metód a foriem prihliadame na obsah vyučovania, na individualitu žiakov tak, aby boli splnené stanovené ciele a rozvíjali sa kľúčové kompetencie žiakov pre predmet. Pri výučbe Slovenského jazyka a literatúry využívame najmä:

- motivačné rozprávanie a rozhovor / aktivizovanie poznatkov a skúsenosti žiakov /
- didaktické hry / sebarealizačné aktivity na uplatnenie záujmov a spontánnosti /
- problémová metóda
- rozprávanie / vyjadrovanie skúsenosti a aktívne počúvanie /
- demonštračná metóda / demonštrácia predmetov, javov, činností /
- dramatizácia / rozvoj vnímania, predstavivosti, pevnej vôle, prežívania /
- výklad a vysvetľovanie učiva
- prezentačná metóda / prezentácia s využitím interaktívnej tabule /
- inovatívna metóda, metóda otázok a odpovedí
- samostatná práca žiakov /s učebnicou, pracovným zošitom, počítačom, internetom /
- skupinové, projektové, zážitkové, dialogické vyučovanie, práca vo dvojici
- skúšanie / ústne, písomné, praktické /
- návšteva knižnice, výstav, účasť na literárnych a recitačných súťažiach.

6. REALIZÁCIA VYUČOVACÍCH HODÍN

Pred samotnou realizáciou vlastnej OPS bola potrebná technická príprava. V prvom rade najst' vhodného tlmočníka posunkového jazyka, zabezpečiť technickú podporu /videokamera, interaktívna tabuľa, PC, program Hot Potatoes, asistent učiteľa, literárne texty/.

Pri výbere literárnych textov, videokamery, interaktívnej tabule, PC a PC programov nebol problém. Ako literárny text boli použité bežné čítanky pre 1. až 4. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých autoriek Eva Vargová - Zuzana Csépeová - Zdenka Cirjaková. Dôraz bol kladený na žánrovú pestrosť. Využili sme rozprávky, poviedky, príbeh, básne, riekanky, slovné hry, osemsmernú, čítanie obrazov.

Dôležité bolo stanoviť, v akom spôsobe komunikácie sa budú jednotlivé vyučovacie hodiny realizovať. Na slovenských školách pre sluchovo postihnutých nie je daný jednotný systém používania posunkov, hoci sluchovo postihnutý majú právo na vzdelávanie v posunkovom jazyku.

Pedagógovia častejšie používajú posunkovú komunikáciu so žiakmi, ktorí majú väčšie problémy s orálnou komunikáciou a slabší školský výkon. Posunková komunikácia sa používa na lepšie nadviazania kontaktu so žiakmi, na hlbšie preberanie učiva, na vysvetlenie jednotlivých pojmov. Učítelia používajú celé spektrum posunkových prostriedkov. Od jedného izolovaného posunku až po komunikáciu založenú na posunkovom jazyku s používaním manuálnych výrazových prostriedkov ako je daktylná abeceda a pomocné artikulačné znaky.

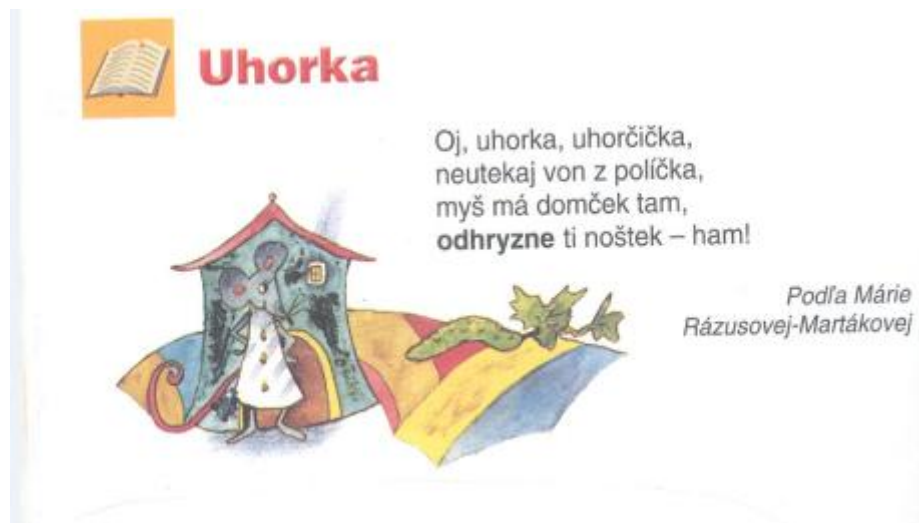
Používania posunkov je obsiahnuté v komunikačnom prístupe každého učiteľa sluchovo postihnutých žiakov, ale existujú výrazné odlišnosti v spôsobe manuálnej komunikácie učiteľov. Ani len dvaja pedagógovia na jednej škole nevyužívajú posunky, posunkovú reč, daktyl alebo pomocné artikulačné znaky rovnako. Často sa stáva, že manuálna zložka výpovede učiteľa netvorí obsahovo jednotiaci celok s hovorenou výpoveďou. Posunkami sa iba dopĺňa hovorená výpoveď. Existuje časť učiteľov, ktorí sa snažia simultánne produkovať výpovede v hovorenej aj posunkovej podobe tak, že každému slovu zodpovedá posunok. Manuálny slovosled sa podriaďuje slovosledu vypovedanému v hlasitej reči. Učítelia nepoužívajú slovosled typický pre prirodzenú posunkovú reč. Ale pri súčasnom chápaní vzdelávania sluchovo postihnutých, pri súčasne platnom Štátnom vzdelávacom programe, zvlášť pre obsahové a výkonové štandardy zo slovenského jazyka a literatúry pre základné školy pre sluchovo postihnutých používanie prirodzenej posunkovej reči nie je možné.

Z uvedených dôvodov sme sa rozhodli použiť pre videonahrávanie literárnych textov posunkovaný slovenský jazyk, pri ktorom každému hovorenému slovu zodpovedá posunok.

6.1. Úlohy

Popis : Žiakom na interaktívnej tabuli /IT/ prehráme naposunkovaný videotext. Učiteľ vysvetlí nové slová uhorčička - uhorka
políčko - pole
odhryzne - zje

Videotext sa žiakom opakovane prehráva. Žiaci súbežne s videom posunkujú. Učiteľ posunkuje so žiakmi, pozoruje ovládanie posunkov žiakmi.

Obrázok 1 Básnička „Uhorka“
Prameň: Čítanka pre 1. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Žiaci čítajú text z čítanky. Dôraz kladieme na dodržiavanie pauzy pri čiarke a pomlčke. Sluchovo postihnutí žiaci 1. ročníka majú často problém spoužívaním manuálnej a hovorenej reči súčasne. Často si pri čítaní pomáhajú daktylom / prstová abeceda/. Nekladieme prílišný dôraz na presnú artikuláciu. Nechávame žiakov, aby nám posunkami vyjadrili dej.

Uhorka

Oj, uhorka, uhorčička,
Neutekaj von z polička,
Myš má domček tam,
odhryzne ti noštek – ham!

Popis : Tlmočník na IT posunkuje žiakom jednotlivé druhy zeleniny spolu s obrazmi zeleniny s textom. Videotext viackrát opakujeme. Od žiakov vyžadujeme presné a artikulačne správne pomenovania.

V ďalšej časti žiaci jednotlivo spájajú na IT tabuli dotykovým interaktívnym perom /DI pero/ názvy zeleniny s jej vlastnosťami.

Pomocou programu Hot Pot žiaci priradzujú jednotlivé druhy zeleniny k ich vlastnostiam. Názvy zeleniny sú nariadku v spodnej časti IT. Pri nesprávnom priradení sa uchopené slovo vráti na svoje miesto. Nenásilne vyvodzujeme prídavné mená.

Aká je zelenina?
Spoj čiarami.

MRKVA

zelená a veľká

KAPUSTA

žltá a malá

CIBUĽA

je

červená a veľká

KALERÁB

biela a malá

FAZUĽA

zelený a veľký

Popis : Žiakom sa prehrá na IT tlmočený príbeh o zvieratkách. Príbeh učiteľ rozdelí na jednotlivé, logicky ucelené časti. V každej časti učiteľ vysvetlí nové pojmy. Žiakom sa prehrávajú jednotlivé časti viackrát. Učiteľ požaduje od žiakov reprodukciu textu /po častiach/ posunkami. Overuje pochopenie príbehu. V ďalšom priebehu sa žiaci pokúsia s pomocou učiteľa o dramatizáciu jednotlivých častí. Každé zvieratko hrá iný žiak. Kladieme dôraz na priamu reč. V prípade nejasností si jednotlivé časti prehrávajú na IT. Na záver dramatizujú celý príbeh.

Obrázok 2 Článok „Jablko“

Prameň: Čítanka pre 1.ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Na nasledujúcej hodine prebieha nácvik správneho čítania. S posunkami, s daktylom. Žiakov do posunkovania nenútime za každú cenu. Školsky menej výkonní žiaci si pomáhajú daktylom. Na záver dostanú žiaci samostatnú prácu s dopĺňaním slov.

Doplň slová do viet.

Zajac uvidel na strome _____. Jablko spadlo ježkovi na _____.

Medveď Mišo _____ jablko na štyri kusy.

Zajac, vrana, jež a medveď sú _____.

Popis : Jednoduchá báseň je viackrát žiakom prehrávaná. Následne sa od žiakov požaduje presná reprodukcia básne posunkami. Po nácviku čítania sa so žiakmi precvičujú základy prednesu v posunkovanej slovenčine. Precvičujeme postoj pred triedou.

Hruška

Na stolíku leží hruška,
Na tej hruške sedí muška.
To je ale veľká hruška.

Popis : Po viacnásobnej videoprojekcii obrazov žiaci na IT ID perom spájajú text s obrazom. Pred samotným grafickým prejavom kladieme dôraz na správne prečítanie textu a správny posunok. Na záver znova využijeme priradzovanie slov Hot Pot programom. Pri nesprávnom zadaní sa slovo vráti na riadok, pri správnom určení zostane slovný výrapri danom obraze.

Spoj čiarami texty s obrázkom.

veľká žltá hruška

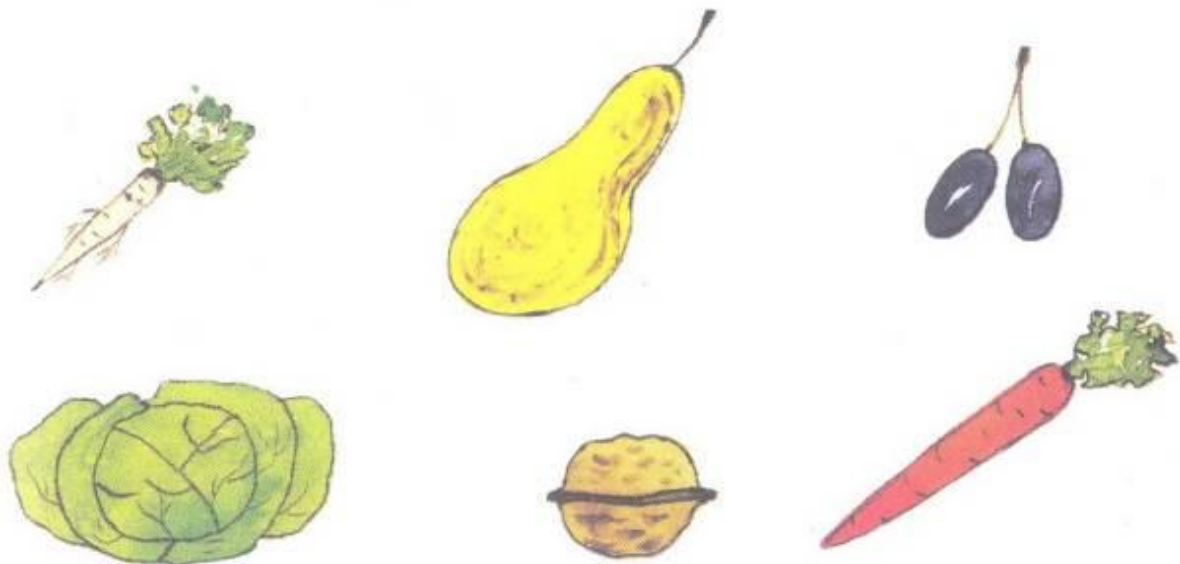
veľká červená mrkva

malé modré slivky

malý hnedý orech

malý biely petržlen

veľká zelená kapusta

Obrázok 3 „Ovocie a zelenina“

Prameň: Čítanka pre 1.ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Žiakom sú na úvod naposunkované názvy obrazov. Opakujeme viackrát, až všetci žiaci vedia názvy obrázkov. Potom sú naposunkované vety. Kladieme dôraz na porozumenie prvej vety. Ďalej pomocou programu Hot Pot prikladáme správne obrázky k príslušným vetám. Úlohou je do viet doplniť správny výraz. Nepriamo učíme žiakov prirovnania.

Doplň slová do viet podľa obrázkov

Obrázok 4 „Pripodobenia“
Prameň: Čítanka pre 1. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Petrík nesie drevo. Petrík je silný ako _____.

Evička veľa pomáha mamičke. Ona je usilovná ako _____.

Katka sa stále smeje. Katka je veselá ako _____.

Dievča je pekné ako _____.

Paľko je pomalý ako _____.

Janka vie rýchlo plávať. Ona pláva ako _____.

Popis : Jednoduchý text sa využije po viacnásobnej projekcii na nácvik posunkov, na správnu polohu a pohyb rúk, prstov. Po porozumení textu kladieme žiakom otázky: Kde bola Janka? Ako bolo Marekovi? Čo robil Miško?

V škole po prázdninách

Po prázdninách prišli žiaci do školy. Všetci boli pekne opálení. Pani učiteľka ich **vítala**: „Vitajte v druhej triede! Ako ste všetci vyrástli! Kde ste boli cez prázdniny?“

„Ja som bola u babky na dedine,“ povedala Jarka.

„Ja som bol s rodičmi a s mojím bratom na chate. Bolo tam veselo,“ vravel Marek.

„A ty, Miško? Čo si robil v lete?“ Spýtala sa pani učiteľka Miška.

„My sme sa so sestrou bicyklovali a plávali,“ odpovedal.

„Vidím, že sa vám leto páčilo,“ povedala pani učiteľka a deti **prikyvovali**.

Zuzana Csépeová

Obrázok 5 „V škole po prázdninách“
Prameň: Čítanka pre 2. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Precvič slová:

po práz-dni-nách	o-pá-le-ní	vy-rás-tli	cez práz-dni-ny
u bab-ky	s ro-dič-mi	s bra-tom	so ses-trou
bi-cyk-lo-va-li	na cha-te	pri-ky-vo-va-li	

Popis : Cvičenie na nácvik homoným. Pri homonymách je potrebné klásť dôraz na presný pohyb a polohu rúk a prstov. Sluchovo postihnutý žiak nemá možnosť sluchom rozlíšiť význam slova, ktorý vyplýva z hovorenej reči. Obrazy a slová opakovane premietame žiakom.

Obrázok 6 „Homonymá“

Prameň: Čítanka pre 2. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Upravená rozprávka vhodná na dramatizáciu. Opakovaným posunkovaním na IT učíme správne pochopenie deja. Vysvetlíme neznáme slovo – nora. Rozdelíme úlohy zvierat deťom a rozprávku dramatizujeme. Až po správnom pochopení činností precvičujeme správnu techniku čítania.

Obrázok 7 „Ako postavili zvieratká dom“

Prameň: Čítanka pre 3. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Pomocou programu Hot Potatoes /Hot Pot/ žiaci na IT dopĺňajú ID perom slová do viet. Overíme, či žiaci pochopili text rozprávky.

Doplň slová do viet.

Medved' sekerou rúbal _____ kince
Koza pribíjala _____ kašu
Zvieratká spolu postavili _____. stromy
Líška im za pomoc uvarila _____. dom

Popis : Návrik posunkov a porozumenia deja. Vysvetlenie nových slov- vlnená, starká, spárala. Ak žiaci nepochopia slovo pomocou obrazu, činnosť vykonáme alebo nájdeme na internete a žiakom ukážeme.

V nasledujúcej úlohe vyhladávame správne slová na doplnenie viet. Žiaci píšú ID perom priamo na IT.

Obrázok 8 „Ako sa Guľko Bombuľko narodil“
Prameň: Čítanka pre 2. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Vieš doplniť slová?

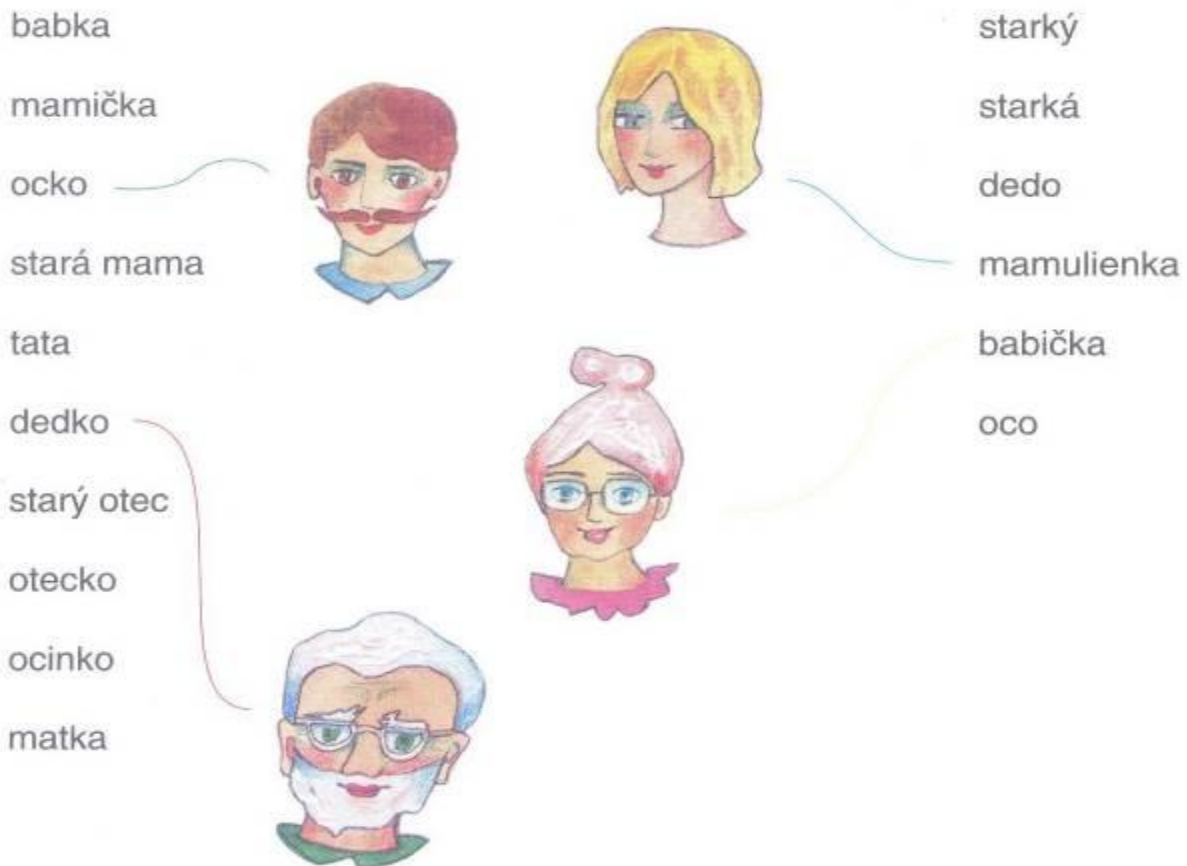
V skrini ležala vlnená _____.
Starká rukavicu spárala a z vlny urobila _____.
Kĺbko bolo pekné červené a _____.

Klbko sa volá _____.

Popis : Návnik synonym. Žiaci so sluchovým postihnutím majú problém s viacnásobným pomenovaním. Nabádame žiakov, aby k danému obrazu povedali čo najviac pomenovaní. Na IT tabuli spájame ID perom obraz s pomenovaním čiarou.

Nájdi všetky oslovenia pre mamu, otca, starú mamu, starého otca!

Obrázok 9 „Rodina“

Prameň: Čítanka pre 2. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Pracujeme po riadkoch. Každé slovo žiakom ukážeme obrazom a posunkom. Viac razy opakujeme ukážku. Úlohu zadáme ako samostatnú prácu. Žiaci nesprávne slovo priamo prečiarknu ID perom na IT.

Čo do riadka nepatrí?

pravítko, kružidlo, ceruza, cvičky, guma

výkres, štetec, temperové farby, pastelky, rukavice

ponožky, botasky, plastelína, švihadlo, lopta

počítač, písanka, zrkadlo, pyžamo, kniha

Popis : Po naposunkovaní textu a vysvetlení neznámych slov zadáme žiakom úlohu, aby našli v texte vetu, ktorou myšky žirafe gratulovali. Vinš si žiaci napíšu a naučia sa naspamäť.

Prekvapená žirafa

Žirafa Jozefa ohrýzala listy na vysokom strome. „Pamätajú si zvieratká, že mám dnes osem rokov?“ rozmýšľala. A **veru** áno. „Všetko najlepšie k narodeninám, Jozefka!“ **pišťali** myšky Katka a Zuzka a darovali Jozefke ovocnú tortu.

Obrázok 10 „Prekvapená žirafa“

Prameň: Čítanka pre 2. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých

Nové slová

veru – áno

pišťali – vydávali zvuky

prekvapená – keď uvidím niečo nové

výťah – vozíme sa na ňom v dome

Popis : Na IT máme identickú osemsmerovku. Žiaci spoločne vyhládávajú slová a ID perom ich prečiarajú.

Nájdí v osemsmerovke tieto slová:

k	t	z	u	k	f	l	x
v	e	d	ie	r	k	o	n
d	r	a	h	s	t	p	i
n	j	h	a	e	t	a	l
ň	š	ť	b	u	ch	t	y
ä	ú	p	ie	s	o	k	o
e	f	e	l	d	ia	a	z
u	u	c	ch	a	s	r	g

vedierko

lopatka

piesok

buchty

chlieb

pec

Obrázok 11 „Osemsmerovka“

Prameň : Čítanka pre 2. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Precvičíme si posunky po jednotlivých obrazoch. Vysvetlíme nové slová. Po porozumení deja nacvičujeme správnosť čítania. Na ploche IT máme text a obrazy poprehadzované. Po nacvičení posunkov a správnosti čítania overíme porozumenie rozprávky priradzovaním /pomocou Hot Pot programu / textu k správne mu obrazu ID perom.

Smutná rozprávka

Veľký **hluk** zobudil kráľa Tatier z dlhého spánku.

Poobzeral sa po krajine. A z oka mu vypadla slza.

Videl kamzíka, ako si zakrýva uši.

„POMOC! NEVIEM DÝCHAŤ!“

Vtáci mali **moderné** hniezda – konzervy. Jelene kráčali po horských lúčach plných **odpadkov**.

Obrázok 12 „Smutná rozprávka“

Prameň: Čítanka pre 3. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých

Nové slová:

hluk – buchot

moderné – nové, iné, nie staré

odpadky – zbytky, čo nepotrebujeme

parkovisko – miesto, kde stoja autá

Popis : Po nácviku posunkov a čítania príbeh dramatizujeme. Rozdelíme text na štyri časti. Rozdelíme roly otca a syna. Rozprávačom je učiteľ. Dôraz kladieme na priamu reč.

Obrázok č. 13 „Ako ježkovia oberali hrušky“

Prameň: Čítanka pre 3. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Samostatná práca žiakov n orientáciu v texte. Text je na IT.

Doplň do viet chýbajúce slová.

Otec chytil _____ za jeden _____, syn za
_____ a takto _____ na _____.

Dážď _____ a ježkovia _____ k _____.
_____ múdre hlavy _____ hrušky.

Popis : Domáca úloha. Žiaci majú za úlohu odpovedať jednoduchou vetou.

Otázky:

Čo znamená „hlavičkovať“?
V ktorom športe športovci hlavičkujú?

Popis : Po videoprojekcii celého textu opakujeme nácvik posunkov a porozumenie textu po častiach. Každú časť precvičujeme samostatne

Betlehemska hviezda

Nad mestečkom Betlehem bola hlboká noc. Ludia spali. Len niekoľko pastierov pri ohni strážiilo ovečky.

Odrazu sa na oblohe zjavila **žiarivá** hviezda. Pastieri sa najprv nalakali, ale potom si pred nich zastal anjel a povedal im: „V Betleheme sa narodil Ježiško.“

Obrázok 14 „Betlehemska hviezda“
Prameň : Čítanka pre 3. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Žiaci vyhl'adávajú odpovede z článku a píšú ich ID perom na IT. Žiaci si navzájom kontrolujú správnosť odpovedí na IT.

Otázky

Ako sa volá mesto, v ktorom sa narodil Ježiško?

Čo sa zjavilo na oblohe?

Nad čím zastala hviezda?

Čo urobili pastieri?

Popis : Koledy, vysvetlenie pojmu učiteľom. Nácvič posunkov, porozumenie textu, správnosť čítania. Spoločné dopĺňanie textu pomocou programu Hot Pot na IT ID perom. Nesprávne vložené slovo do vety sa nezarádí, vráti sa na riadok.

Doplň do viet chýbajúce slová.

Doniesli sme vám _____, prišli sme k vám na _____ .

Zavolajte nás do _____ . My už nie sme malí _____ .

Nechceme jesť _____ ani tľct' _____ .

Ďakujeme vám za _____ a viňšujeme _____ a _____ .

dary, novinu, izby, zdravia, koledu, chlapci, šťastia, opekance, tľct'

O chlapčekovi z mesta

Bola raz veľká guľa a tá sa volala ZEM. Žilo na nej veľmi veľa ľudí, ešte viacej detí a najviac rozličných zvierat. Od najmenších komárov až po najväčšie slony.

Na ZEMI boli aj mestá a v jednom meste žil malý chlapček.

„Potreboval by som nejaké zviera, aby mi bolo doma veselšie,“ povedal raz chlapček svojej mamičke.

„Nemožné,“ vzdychla si mamička. „Po prvé, bývame v meste, po druhé, náš byt je na dvadsiatom deviatom poschodí a po tretie, nemáme balkón.“

„Zato nič,“ povedal chlapček. „Ja by som chcel ovečky. Dávali by syr a ovčiu vlnu. Mohli by spať pod mojím gaučom.“

„Nemožné,“ vzdychla znova mamička. „Ovečky stále mékajú a otecko pracuje aj doma. Vyrušovalo by ho to.“

Obrázok 15 „O chlapčekovi z mesta“
Prameň: Čítanka pre 3. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Po nácvič posunkov a čítania vysvetlíme nové slová. Sústredíme pozornosť na priamu reč. Rozdelíme žiakov na dvojice. Jeden hrá rolu mamy, druhý rolu syna. Rozprávačom je učiteľ.

V ďalšej časti vyhladávame zvieratá s textu a žiaci ich píšú ID perom na IT.

Na záver si žiaci nakreslia najobľúbenejšie zviera. Téma je rozdelená do dvoch vyučovacích hodín.

Otázky

Vymenuj všetky zvieratá, ktoré chcel mať chlapček!
Aké zvieratká máš doma, alebo aké by si chcel(-a) mať?

Popis : Text rozčleníme na tri časti. Každú časť precvičujeme samostatne, neskôr časti rozprávky spojíme. Žiakom rozdelíme jednotlivé role a rozprávku si zahráme. Ak žiak ovláda prirodzený posunkový jazyk, rolu žiaka necháme prehrávať prirodzenými posunkami. Snažíme sa o zvýraznenie mimiky. Hráme sa na hercov.

Snehulienka a sedem trpaslíkov

Bol raz jeden kráľ, ktorý mal krásnu dcéru. Jej tvár bola taká biela, že ju všetci volali Snehulienka. Dievčatko žilo v **zámku** spolu so zlou **macochou**. Macocha sa každé ráno pýtala čarovného zrkadla: „Zrkadielko, zrkadielko, povedz mi, kto je najkrajší na svete?“

Jedného dňa dostala odpoveď:

„Krásna si, kráľovná, ale Snehulienka je ešte krajšia.“

Macocha sa veľmi nahnevala a rozkázala poľovníkovi, aby zaviedol Snehulienku do lesa a tam ju zabil. No poľovník mal dobré srdce a **krutý** rozkaz neposlúchol.

Snehulienka sa v lese ukryla do chalúčky. Bolo v nej sedem maličkých postielok. Snehulienka bola veľmi unavená, preto hneď zaspala. Večer sa vrátilo domov sedem trpaslíkov. Postavili sa k postielkam a prekvapene pozerali na Snehulienku. „Kto je tá krásna dievčička?“ pýtali sa jeden druhého.

Obrázok 16 „Snehulienka a sedem trpaslíkov“
Prameň : Čítanka pre 4. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Na IT pomocou programu Hot Pot spájame synonymá ID perom. Na mieste zostane iba správne zaradené synonymum.

Spoj slová do dvojíc.

zámok	nevlastná mama
macocha	jedovaté, zlé
oblok	palác, hrad
otrávené	krásne, veľmi pekné
nádherné	okno

Popis : Po nácviku posunkov, neznámych slov a slovných spojení, čítania so žiakmi pripravíme osnovu rozrávania.

Pipi sa nasťahuje do vily Vilôčky

Pipi bola veľmi zvláštne dieťa. Bola silná, a keď sa jej chcelo, mohla zdvihnúť celého koňa. A to sa jej chcelo. Veď ho aj mala. Kúpila si ho za jeden zlatý dukát.

Vedľa vily Vilôčky, kde bývala Pipi, bola ďalšia záhrada a v nej dom. Bývali tam otecko a mamička s dvoma deťmi. Chlapec sa volal Tomi a dievčatko Anika. Boli to milé a slušné deti. Tomi si nikdy neobhrýzal nechty a Anika neplakala, keď sa jej nestalo po vôli. Tomi a Anika sa pekne hrávali v záhrade, ale často túžili mať kamarátov. Keď ešte Pipi nebývala vedľa nich, často pozerali cez plot a vraveli:

„Prečo v tom dome nikto nebýva? Mal by v ňom niekto bývať, najradšej taký, čo má deti.“

Obrázok 17 „Pipi sa nasťahuje do vily Vilôčky“
Prameň: Čítanka pre 4. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Nové slová:

dukát – starý peniaz

vila – väčší rodinný dom

sa jej nestalo po vôli – nestalo sa tak ako chcela

túžili – chceli

predstavím vás – poviem vaše meno

ryšavé – farba vlasov

pehavé – hnedé bodky na koži

Popis : Po porozumení deja rozprávky sa venujeme prísloviám a porekadlám, ktorých abstrakcie spôsobujú sluchovo postihnutým žiakom problémy.

Sedliak a čert

Jedného dňa robil **sedliak** na poli a večer sa chystal domov. Vtom zbadal na svojej roli čierneho čerta, ktorý sedel na kopci **žeravého** uhlia.

„Nebodaj sedíš na poklade?“ prihovril sa mu sedliak.

„Veru tak,“ odpovedal čert, „na poklade. A povieť ti, že tolko zlata a striebra si ty za celý svoj život nevidel.“

„Poklad leží na mojom poli, patrí teda mne,“ povedal sedliak.

„Je tvoj,“ na to čert, „ak mi po dva roky dáš polovicu z toho, čo sa ti na roli urodí.“

Obrázok 18 „Sedliak a čert“

Prameň: Čítanka pre 4. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Čert v ľudových múdrostiach

Čert sa krúti. Čert sa žení. Čerti tancujú. (- Je veľmi zlé počasie, búrka, fúka silný vietor.)

Čert nikdy nespí. (- Musíme byť opatrní, dávajme pozor.)

Nemaľuj čerta na stenu ! (- Nestraš!)

Sto čertov do neho vošlo. (- Je veľmi nepokojný, zlý.)

Čerta starého! (- To nie je pravda, nemáš pravdu.)

Popis :Text nedelíme na časti. Dramatizácia povesti . Rozdelíme role kráľa a ženy. Dôraz kladieme na priamu reč.

Ako bol kráľ Matej na Orave

Kráľ Matej rád chodil po svete preoblečený za chudobného človeka. Raz prišiel aj na Oravu. Chcel vedieť, akí ľudia tam žijú.

Vybral sa na cestu popri hore. Stretol starú ženu, ktorá zbierala jahody. Pozdravil sa jej:

„Dobry deň, tetka! Nedali by ste mi z tých jahôd?“ opýtal sa.

Ženička pozrela na neho, nepoznala ho, ale videla, že je ešte mladý, silný.

Obrázok 19 „Ako bol kráľ Matej na Orave“

Prameň: Čítanka pre 4. ročník základných škôl pre sluchovo postihnutých

Popis : Pracujeme spoločne na IT. Každé slovo si vysvetlíme. Pracujeme ID perom.

Ktoré slovo nepatrí do riadka?

groš, dukát, peniaz, peňaženka, koruna

krčah, podberák, džbán, hrnček, kanvica

Dunaj, Váh, Hron, Trenčín, Ipel'

Lipa, vřba, smrek, nevädza, dub, breza

ZÁVER

Históriu vzdelávania sluchovo postihnutých poznačuje neustále hľadanie čo najoptimálnejších metód a foriem vzdelávania. Toto hľadanie sa nevyhlo sporom o význame posunkovej reči vo vzdelávaní a výchove sluchovo postihnutých. Posunková reč bola často odmietaná svojím nepriaznivým vplyvom na rozvíjanie hovorenej reči sluchovo postihnutých. Argumentovalo sa tým, že sluchovo postihnutí si neosvojujú vzory hovorenej reči, pretože posunková reč hovorenú „prekrýva“. Posunková komunikácia je v našich školách pre sluchovo postihnutých zastúpená. Každý učiteľ má snahu naučiť deti čo najviac a pritom používa všetky dostupné prostriedky komunikácie, posunky nevynechávajúc. No nie je oficiálne dané a ani metodicky rozpracované, ako posunkovú komunikáciu používať.

Pritom v iných krajinách sú vypracované prístupy využívajúce posunkovú komunikáciu /totálna komunikácia, kodifikované posunkové systémy, simultánna komunikácia, bilingválny prístup/.

Pokiaľ sa niektorá škola rozhodne pre komunikačný prístup s využitím posunkovej reči, možno odporúčať čo najväčšiu korešpondenciu medzi hovorenou a posunkovou výpoveďou – posunkovanú slovenčinu. Takáto komunikácia sa zdá byť optimálna nielen pre porozumenie obsahu, ale aj pre lepšiu orientáciu žiaka v jazyku a jeho gramatike vôbec.

Či učiť dieťa posunkovej reči alebo nie, nie je však len otázkou špeciálnej pedagogickej starostlivosti sluchovo postihnutých. Pre nich je posunková reč aj silnou sociálnou hodnotou v ich komunite, kde sa však nejedná o posunkovanú slovenčinu, ale o posunkovú reč v najčistejšej podobe.

Chcem vyjadriť presvedčenie, že táto predložená práca čiastočne prispeje k riešeniu problematiky využitia posunkov vo vyučovaní sluchovo postihnutých, zlepší úroveň porozumenia čítania a poskytne ďalšie námety pre prácu pedagógov sluchovo postihnutých vo výchovno-vzdelávacom procese.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Baláž, J. a kol. 1989. Interpersonálna komunikácia a jej poruchy. Bratislava, SPN 1989.
2. Csonka, Š. a kol. 1986. Frekvenčný slovník posunkovej reči. Bratislava, SPN 1986.
3. Csonka, Š. a kol. 1989. Posunkový jazyk a lingvistika. In: Orálna reč a vzdelávanie nepočujúcich. Bratislava, SPN 1989, s. 73-79.
4. Dancák, F. 1989. Tvorenie a rozvíjanie reči v rámci vyučovania slovenského jazyka v 6. - 9. ročníku ZŠ pre nepočujúcich. In: Orálna reč a vzdelávanie nepočujúcich. Bratislava, SPN 1989, s. 81-88.
5. Freeman, R. D. 1991. Tvé dítě neslyší? Praha, Federace rodičů sluchovo postiž, 1991.
6. Gaži, M. 1989. Orálna reč v systéme vzdelávania nepočujúcich v ČSSR. In: Orálna reč v systéme vzdelávania nepočujúcich. Bratislava, SPN 1989, s. 190-195.
7. Groma, M., Dočkal, V. 1992. Posunková reč nepočujúcich. Psychológia a patopsychológia dieťaťa, príloha č. 2, 1992, s. 1-15.
8. Groma, M., Tarcsiová, D. 1993. Posunková komunikácia učiteľa nepočujúcich. Pedagogická revue, 1993, s. 171-182.
9. Groma, M., Tarcsiová, D. 1994. Vytváranie podmienok pre uplatnenie bilingválneho prístupu u nepočujúcich. EFETA, 1994, č. 3, s. 8-10.
10. Krahulcová I., Žatková, B. 1993. Pedagogika sluchovo postihnutých. Bratislava, UK 1993.
11. Mistrík, J. 1985. Posunková reč – reč bohatá. Gong, 1985, č. 4, s. 64-65..
12. Řeháková, K. 1989. K syntaxi vlastního jazyka neslyšících. Teorie a praxe speciální pedagogiky č. 3, 1989/90, s. 122-126.
13. Řeháková, K. 1989. K teorii převodu mluvených jazyků do vizuálně pohybových jazyků. Teorie a praxe speciální pedagogiky č. 6, 1989/90, s. 273-279.
14. Štejgerle, L. 1989. Orálna a posunková reč z hľadiska sociálnej komunikácie a integrácie. In: Orálna reč a vzdelávanie nepočujúcich. Bratislava, SPN 1989, s. 81-86.
15. Uherík, A. 1990. Hluchota, reč, poznanie. Bratislava, Osveta 1990.
16. Vzdelávací program pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím. (online) <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/VP-pre-deti-a-ziakov-so-zdravotnym-znevyhodnenim/VP-pre-deti-a-ziakov-so-sluhovym-postihnutim.alej> (cit-07. 04. 2013)